

Bokanmälningar

Håkan Hedberg och Christer Petersson: **Det hemska 80-talet: Konsten att överleva**

Den ekonomiska opinionsbildningen svänger ibland häftigt. För några år sedan var kostnadskrisen för många det stora problemet; kunde vi bara återställa den svenska exportindustrins kostnadsnivå till det normala, skulle krisen strax vara över, hävdade många ekonomer. De som då hävdade motsatsen – att vi bara befann oss i inledningen till en djupgående industriell strukturkris – framstod som ropande röster i öknen. Idag, däremot, lever vi, bara tre år senare, i en veritabel malström av domedagsprofetior och undergångsvisioner. Katastrof-rapporterna duggar tätt.

I en sådan atmosfär är det tydligen lönsamt att spekulera i människors oro inför framtiden. På något annat sätt kan man knappast förklara journalisterna Håkan Hedbergs och Christer Peterssons försök att haka på katastroffilmstrenden med sin bok *Det hemska 80-talet: Konsten att överleva* (Affärsförlaget, Stockholm 1979, 223 s, ca 145 kr). De har intervjuat ett stort antal ekonomer, företagsledare och andra ekonomiska beslutsfattare, och ur bokens något ostrukturerade sammanställning av dessa intervjuer växer bilden av en ekonomi som vacklar på avgrundens rand: hyperinflationen väntar runt hörnet, spekulatörsekonomin flourerar, all arbetslust har försvunnit, massarbetslöshet hotar, och bytesbalansunderskottet bara växer.

Naturligtvis är det bra att allmanheten

varnas för kommande ekonomiska problem. Men frågan är *hur* varningen skall framföras; på vilken analytisk och språklig nivå man bör lägga sig för att nå fram med budskapet till sin målgrupp. Har missar Hedberg och Petersson (HP) målet. Deras misslyckande framträder speciellt skarpt om man jämför deras bok med en annan, som kom ut i fjol och delvis behandlade samma ämne, nämligen Villy Bergströms och Bengt Rydén's samlingsvolym *Vägval i svensk politik. Ekonomi och samhälle på 80-talet* [1979]. Detta är en antologi med ett 15-tal bidrag från flera framstående ekonomiska och politiska bedömare, som tillsammans ger en bred rundmålning av det svenska samhällets problem vid tröskeln till det nya decenniet. Flera av bidragen är utomordentligt läsvärda och tankeväckande. Den som verkligen vill sätta sig in i en seriös diskussion om Sveriges problem idag får ut oändligt mycket mer av den boken än av Peterssons och Hedbergs.

Men detta kanske är en orättvis jämförelse? Kan man inte rättfärdiga de senares skrift med att Bergströms och Rydén's antologi är lite *för* seriös och svår för menige man, och att det därför skulle vara bra om ett par flyhänta ekonomiska journalister populariserade budskapet?

I allmanhet är det naturligtvis utmärkt om den ekonomiska journalistiken försöker tackla och föra ut de brännande

problemen till en bredare lasekrets. Men tar man i beaktande kvaliteten på HPs alster måste man nog ändå säga att det försöket har givit ett negativt resultat. Skalen till detta omdöme är flera.

För det första är hela bokens uppläggning ytterligt tveksam. Egentligen består den bara av ett större antal hopklippta intervjuer med ett 60-tal "svenskar med makt", vilkas syn på 80-talet sägs "avslojas". Nu frågar man sig för det första vad det egentligen är författarna "avslojar": de allra flesta av de intervjuade har i ett otal sammanhang tidigare framträtt och sagt ungefär samma saker (ett extremt exempel är intervjun med Erik Lundberg, som i stycken är *identiskt ordagrann* med densammes uppsats i den ovan nämnda antologin av Bergstrom och Rydén; man undrar verkligen om det överhuvudtaget har ägt rum någon intervju). För det andra kan man ju fundera över det berättigade i att alls göra den här typen av sammanställning, som egentligen inte bidrar med någonting nytt. Nu hävdar visserligen HP emellanåt att de verkligen gör en nydanande insats, men det är då – miljt uttryckt – en sanning med modifikation. Så presenterar de tex ett statistiskt material om arbetsmarknadspolitiken, vilket sägs vara "helt unikt" och "tidigare aldrig publicerats" (sid 177). Emellertid visar det sig vid en närmare granskning att HP inte gjort något annat än skrivit av och sammanställt siffror som andra plockat fram och som publicerats åtskilliga gånger (tex i EFAs rapport SOU 1978: 60).

Men man kanske kan hävda att det just är genom sin avsaknad av egna analyser som boken är intressant; att den utgör en viktig pejling av opinionsläget hos viktiga beslutsfattare? Jag tycker inte det. Dels, som sagt, därför att det mesta som sägs i den sagts förut – och då oftast bättre, dels därför att jag tvivlar på hur pass objektivt denna pejling ägt rum. Jag kan nämligen inte, *för det andra*, värja mig mot misstanken att författarna ganska hårt har filtrerat sina intervjuer och vinklat skrivningarna för att förstärka de katastrofstämningar, som

boken uppenbarligen syftar till att underblåsa. Några av de intervjuade har också anklagat författarna för just detta. Carl Johan Åberg skriver i en anmälan i Aftonbladet: "Självt är jag en av de intervjuade personerna. Men de yttranden som läggs i min mun har jag svårt att känna igen. De kontrollerades aldrig innan de publicerades – trots ett uttryckligt löfte om detta. Jag vet att flera andra intervjuade personer blivit behandlade på samma sätt. Vissa har fått chansen att ändra – dock utan att ändringarna blivit införda" (AB den 19 mars, sid 4). Jag har själv hört liknande anklagelser från andra intervjuade. Är de korrekta är det ju ett kraftfullt underbetyg åt HPs journalistiska metoder. Vi får därmed – alldeles bortsett från de pressetiska frågetecknen kring intervjuarnas arbetssätt – heller ingen uppfattning om var gränsen går mellan deras egna åsikter och de intervjuades. Likaså undrar man en del över valet av intervjuoffer. Det finns ju exempel på ekonomer som inte alls är så pessimistiska som flertalet av de i boken förekommande: en sådan är Rudolf Jalakas. Varför har inte han eller andra mer optimistiska bedömare fått komma till tals? Kort sagt; även om många ekonomiska experter och beslutsfattare idag ser mörkt på framtiden är knappast den becksvarta bild, som HP målar upp, helt representativ.

För det tredje är de prognoser författarna gör för 80-talet av tvivelaktigt värde. De är nämligen ingenting annat än rena trendframdragningar (utom i de fall HP refererar andras prognoser, tex IUIs), och ofta görs de utan diskussion om det *reala* värdets utveckling. Ett exempel bara: På en hel sida visar man en bild av en hyresgäst som stånkande tar sig upp för en hiskligt hog trappa, bestående av 80-talets hyreskostnader. Dessa får man genom att helt enkelt skriva fram dagens nominalhyror med 10 procent per år, varefter man drar den fasansfulla, men matematiskt korrekta, slutsatsen att en lägenhet som idag kostar 2000/mån 1989 kommer att kosta 62 000 kr/år, och att det ackumulerade hyresbeloppet under 80-talet blir 420 000 kr. Frågan är

bara varför sådana grovhuggna trendframskrivningar av nominella serier överhuvudtaget har något intresse; åtminstone är de för mig lika ointressanta som den typ av befolkningsprognoser som säger att om befolkningsexplosionen fortsätter med nuvarande takt, måste vi om si och så många år täcka hela jordens yta med ett enda tiövåningshus för att få plats. Man misstänker att författarnas huvudsakliga syfte med att ta med denna typ av "prognoser" bara varit att förstärka den påtagligt uppskrivade domedagsstämningen.

För det fjärde tar sig författarna i samma syfte otillåtna friheter med sitt statistiska material: Det handlar om de från detta drar slutsatser och kommenterar det på ett sätt som deras egna siffror inte ger täckning för. Så redovisar man tex på sid 64 prognoser från 22 ekonomer beträffande inflationstakt och BNP-tillväxt under 80-talet. Siffrorna (som omges av tecknade istappar!) kommenteras på följande sätt: "Det är ett kusligt resultat den här tabellen visar. Om ekonomerna får rätt i sina prognoser går Sverige mot ett 80-tal som blir mycket värre än 70-talet". Men granskar man ekonomernas "kusliga" prognoser och gör sig mödan att räkna ut ett genomsnitt (vilket HP ej gjort), finner man att de i snitt tippar en real BNP-ökning under 80-talet på 1,8 procent per år och en årlig inflationstakt på 8,8 procent – vilket lämpligen bör jämföras med de 70-tals siffror som HP redovisar bara två sidor tidigare, enligt vilka real BNP steg med 2,0 procent per år och inflationen var just 8,8 procent om året! "Mycket värre"? . . .

För det femte märks det att boken är hastigt hopkommen (den är skriven på tre veckor, säger författarna i förordet); den vimlar av smärre sakfel, är slarvigt korrekturläst, och språkbehandlingen är på sina ställen rent undermålig.

Språkbruket kräver även i ett annat avseende en särskild kommentar. Säkert skulle många invecklade och traiga ekonomiska fikonuttryckspäckade resonemang vinna rejält på att dammas av och ges en annan, mer lättillgänglig språk-

drakt. I själva verket är väl detta en av den ekonomiska journalistikens viktigaste uppgifter. Men HPs försök blir bara flåshurtigt. Eller vad skall man säga om deras envetna sätt att sida upp och sida ner beskriva världsekonomin som en enda oavbruten boxningsmatch, där olika länder blir deltagare och förses med personliga attribut: Moder Svea, som utrustas med tilltagande åderförkalkning, igenmurat oga (förlorade marknadsandelar), knäckt nasben ("lönesvingen 1975/76"), gipsad vansterarm (basnäringar i kris), gikt i knäveckan (alltför tung offentlig sektor), för små fötter (för smal industriell bas), etc, etc, skall sålunda upp i ringen – där ringgolvet är "halt som såpa" av olja – och mota "Tyska Jätten och Japanska Ångvälden, får svårt mot Taiwans och Sydkoreas högerkrokar, Brasiliens malm-vånster, Nord-Amerikas skogs-punch, överallt en rad tuffingar som lärt sej fajtas i gränderna, utmanare som säger att nu är det deras tur att vinna segrar", samtidigt som "hemmapubliken" skrålar: "MEN SVEA, VARFÖR FAJTAS DU SÅ DÅLIGT, TANTEN – ÅR DET NÅGOT SOM GÅTT SNETT???".

Obehaglig är också den krypande attityden och de devota skrivningarna gentemot en del av de intervjuade. Så presenteras Gunnar Myrdal som "den gamle profeten", "mästaren bland svenska ekonomer, som vunnit alla segrar, nått alla framgångar"; Ragnar Bentzel "är rikets kanske främste pedagog: En glasklar analytiker, orädd, tung medlem av SNS konjunkturråd"; Erik Dahmén blir en av "hövdingarna inom svensk nationalekonomi"; och Sven-Erik Johansson blir till en "titan". Lika märklig är författarnas ovana att överallt lägga in små kommentarer om hur vädret är i alla möjliga och omöjliga sammanhang: Intervjuerna tycks foreträdesvis ske medan "decembermörkret" lägger sig eller under den mörka "vinterhimlen". I inledningen påpekas stilenligt att "Vargarna ylar uppe i fjällen. Snobryr slår mot Ostersjö-kusten. Det är minus 29 grader i Jokkmokk, hälften så kallt i Kiruna. Det är plus 8 i Istanbul, noll i London" – allt

tydiligen i syfte att ytterligare betona hur det totala morkret sänker sig över 80-talets Sverige.

Sammanfattningsvis har vi alltså har en bok, som är ett hopkok av intervjuer, innehållande ståndpunkter som i de flesta fall redan publicerats, kryddade med irrelevanta trendframskrivningar och ett parodiskt språkbruk. Till råga på allt har man mage att åsätta produkten det hutlösa priset av 145 kronor! (Något som ju för övrigt gör det helt omöjligt att se den som fyllande ett behov av populariserad analys). "En bok som kommer att skaka Sverige" – något som utlovas i den braskande baksidestexten – är det m a o absolut inte.

Och det är beklagligt, eftersom det verkligen skulle behövas att några skriv-

kunniga och ekonomiskt utbildade människor tog på sig den angelagna uppgiften att "skaka Sverige" och förklara hur allvarligt läget är – *utan* floskler och spekulation. Den ekonomiska journalistiken har här en viktig mission att fylla. Förhoppningsvis kan Hedbergs och Peterssons bok i detta sammanhang tjäna som ett avskrackande exempel – då kan den i alla fall komma att göra någon nytta.

Civilekonom *Klas Eklund*
Handelshögskolan i Stockholm

Referenser

Bergström, V., Rydén, B., [1979], *Vagval i svensk politik. Ekonomi och samhälle på 80-talet*, SNS, Stockholm